

Gwybodaeth ychwanegol ar gyfer y Pwyllgor Deisebau

Diolch i chi am ystyried fy neiseb. Wrth ystyried y sefyllfa argyfyngus sydd wedi datblygu yn ein sefydliadau diwylliannol, rwy'n awyddus i weld dadl am gyllid teg i'r sefydliadau hyn yn y Senedd. Credaf y byddai'n help mawr iddynt pe tasai modd i chi alw ar y Senedd i gynnal dadl, ac hynny ar frys. Yn ddelfrydol, hoffwn i weld y ddadl yn digwydd cyn y gyllideb atodol am fod cyfle yno am arian pontio; er hynny, y mater pwysicaf yw cynyddu'r cyllid refeniw sydd ar gael i'r sefydliadau hyn i gefnogi swyddi a gwasanaethau - hynny yw, y grant craidd. Felly byddai'n ddefnyddiol i'r ddadl digwydd mewn da bryd ar gyfer dechrau'r trafodaethau ar gyfer cyllideb 2025-26. Hoffwn alw arnoch i gyfleu hyn wrth y Senedd ac i roi cyfle i'r barn clir gan lawer o bobl Cymru - a glywyd trwy'r ddeiseb, yn y cyfryngau ac mewn rali a digwyddiadau - gael ystyriaeth teilwng ar lawr ein Senedd.

Daeth i'm sylw trwy law'r undebau bod canlyniadau colli staff o dan y Cynlluniau Ymadawiad Gwirfoddol eisoes wedi cael effaith mawr ar y sefydliadau hyn. Manylaf ymhellach islaw.

Llyfrgell Genedlaethol Cymru

Mae'r Llyfrgell Genedlaethol yn cadw dros 7 miliwn o lyfrau gan gynnwys gweithiau pwysig am Gymru / yn y Gymraeg ac ieithoedd Celtaidd, llawer iawn o archifau sy'n manylu ar bobl enwog yn hanes Cymru ond hefyd bywydau bob dydd pobl gan fynd yn ôl at yr oesoedd canol, yn ogystal â llawer o fapiau, lluniau a ffilmiau. Mae pobl yn dod o leoliadau ar draws Cymru ond hefyd o bedwar ban y byd er mwyn ymchwilio i'r gorffennol a dysgu gwersi i'r dyfodol. Yma mae tystiolaeth o gymaint o'n hanes, y da a'r drwg. Yn ôl adolygiad teilwredig a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru, mae'r Llyfrgell wedi cael ei dan-ariannu ers blynnyddoedd.

Yn y gyllideb ddiwethaf, cafodd y Llyfrgell toriad o 10.5% o'i gyllid craidd, sef £1.3m, ar ben diffyg ariannol o dua £1.4m. Yn dilyn penderfyniad Llywodraeth Cymru i ariannu ymadawiadau gwirfoddol yn hytrach nag ariannu'r sefydliad, mae 24 aelod o staff wedi mynd neu yn mynd, sef dros 10% o'r gweithlu. Cyflawnwyd y cynllun ymadael yn wirfoddol yn mor gyflym fel bod cynllunio olyniaeth yn anodd os nad amhosibl. Mae'r 24 felly wedi cymryd eu sgiliau, arbenigedd a phrofiad gyda nhw wrth adael. Yn barod, mae nifer o feysydd wedi dioddef:

Mae'r adran Cadwraeth wedi colli tua hanner o'u staff. Er enghraifft, mae'r nifer o staff sydd yn gweithio ar lanhau a thrwsio casgliadau sy'n dod mewn i'r Llyfrgell wedi mynd o 1.2 FEQ i 0.2FEQ yn dilyn y cynllun ymadael yn wirfoddol. Mae hyn yn drychinebus o ran cyflwr deunyddiau ond mae fe hefyd yn cael sgil-ffeithiau ar waith gweddill y Llyfrgell. Enghraifft arall yw colli'r 2 aelod o staff oedd yn defnyddio'r peiriant drud sy'n creu bocsys cadwraethol. Mae hyn yn cael effaith ar storio casgliadau am fod bocsys o'r fath yn hanfodol er mwyn sicrhau bod y casgliadau yn goroesi am y canrifoedd i ddod. Eto, mae fe hefyd yn effeithio ar allu gweddill y staff i wneud eu gwaith.

Yn ogystal â meysydd gwaith traddodiadol, mae effeithiau hefyd ar seilwaith digidol y Llyfrgell. Mae nifer o blatfformau ni ellid eu cynnal mwyach oherwydd diffyg adnoddau. Mae'r ochr TGCh wedi bod o dan bwysau ers amser ac mae niferoedd staff wedi lleihau yn sylweddol. Ychydig flynyddoedd yn ôl, daeth i'r amlwg nid oedd yr adnoddau staff ar gael i gynnal gwefan Cymru 1914 mwyach - archif digidol oedd yn hynod bwysig i ysgolion wrth astudio'r Rhyfel Byd Cyntaf a Chymru. Nawr, mae'r Llyfrgell yn wynebu colli rhyngwyneb prynu copiau o ewyllysiau - rhywbeth sydd hefyd yn creu incwm - am fod y systemau sy'n cynnal y gwasanaeth yn cyrraedd diwedd eu hoes a nag oes adnoddau i ail-greu'r systemau hyn. Mae un o adrannau TGCh yn mynd lawr i un person ac mae pryderon na fydd capasiti nag arbennigedd i dderbyn deunyddiau digidol cyn hir. Wrth ystyried yr ymosodiad seibr a ddifethodd systemau Llyfrgell Prydain gan atal darllenwyr rhag mynediad at y rhan fwyaf o gasgliadau, mae wir angen mwy o fuddsoddiad.

Mae hefyd effeithiau andwyol ar wasanaethau i'r darllenwyr, er enghraifft am fod y nifer o staff sy'n gweithio yn y tîm reprograffeg wedi haneru, gydag oriau'r swyddfa reprograffeg yn lleihau wrth reswm. Mae'r tîm sgrîn a sain hefyd yn colli eu gwasanaeth ymholiadau.

Mae prinder staff hefyd yn effeithio ar weithgareddau llai gweladwy ond sydd dal yn bwysig. Doedd dim gwirio stoc wedi bod ers blynyddoedd tan y cafwyd sylw gan y BBC yn ddiweddar ond dechreuwyd ar y gwaith yn ddiweddar. Oherwydd prinder staff, mae'r gwaith wedi arafu yn sylweddol. Mae gwaith fel hyn yn bwysig o ran cynnal y casgliadau a sicrhau bod stoc y Llyfrgell yn ddiogel ac ar gael i ddarllenwyr.

Yn gyffredinol ar draws y Llyfrgell, mae lleihau niferoedd staff, gan waredu profiad ac arbennigedd cyn bod unrhyw siawns i redeg cynllun olyniaeth, yn arwain at fwy o waith yn mynd at y staff sy'n weddill a thasgau pwysig yn peidio â chael eu cyflawni. Bydd effaith hir-dymor ar y casgliadau, ar gof y genedl, a bywydau pobl Cymru heb fod hyn yn newid.

Yr unig ffordd i lenwi bylchau a chryfhau gweithlu a gwasanaethau'r Llyfrgell eto yw cynyddu'r cyllid craidd y mae Llywodraeth Cymru yn rhoi i'r Llyfrgell fel gall y Llyfrgell llenwi bylchau, cyflogi digon o staff i redeg gwasanaethau ac ail-adeiladu ei gronfa sgiliau.

Amgueddfa Cymru

Mae Amgueddfa Cymru yn cynnal arteffactau, adeiladau hanesyddol a deunyddiau eraill ar draws sawl safle ar draws Cymru. Yn dilyn toriad o 10.5% yn eu cyllid craidd gan Lywodraeth, sef tua £3m, ar ben diffyg o tua £1.5m, mae 144 staff wedi / yn mynd ar y cynllun ymadawiad gwirfoddol.

Mae'r Amgueddfa yn dioddef problemau tebyg i'r Llyfrgell mewn sawl maes. Mae'r tîm cadwraethol ym Mharc Cathays yn adrodd eu bod nhw i fod cyflawni tair gwaith mwy fesul person nag o'r blaen;

am nag yw hyn yn bosibl mae rhaid iddynt flaenoriaethu gwaith. Mae hyn yn debygol o arwain at niwed parhaol i wrthrychau pwysig a cholled darnau sy'n adrodd hanes Cymru.

O ran gwasanaethau i'r cyhoedd, mae sawl safle yn adrodd prinder staff yn arwain at ddiffyg staff rheng flaen. Mae mwyafrif o'r adeiladau hanesyddol yn Sain Ffagan ar gau neu ar agor am lai o amser yn rheolaidd oherwydd prinder staff ac mae nifer o fwytai yn yr amgueddfeydd wedi cau. Mae staff sy'n gwneud gwaith curadurol yn aml yn cael eu defnyddio i lenwi bylchau ar y rheng flaen, gydag effeithiau amlwg i'r gwaith hynod bwysig sy'n digwydd tu ôl i'r llenni.

Mae Big Pit yn arbennig yn dioddef o ddiffyg tywyswyr, gyda llawer llai o bobl yn cael y profiad o fynd i lawr y pwell. Dyna dim ond enghraifft o'r toriadau yn amddifadu pobl Cymru o'r cyfle i ddeall eu hanes.

Mae hefyd bylchau amlwg wedi agor o ran arbenigedd corfforaethol, er enghraifft gyda swyddogion asbestos ac iechyd a diogelwch yn mynd.

Mae PCS yn yr Amgueddfa yn teimlo nag yw holl ganlyniadau'r cynllun ymadael yn wirfoddol wedi dod i'r amlwg eto ond mae'r hyn a glywyd hyd yma yn dangos yn glir bod angen cynyddu'r cyllid craidd er mwyn darparu'r gwasanaeth mae pobl Cymru yn eu haeddu, gofalu'n iawn am gasgliadau ac ail-adeiladu arbenigedd.

Casgliad

Rwy'n gobeithio bod yr uchod yn cynnig manylder i chi o'r hyn sy'n digwydd yn y Llyfrgell a'r Amgueddfa yn sgil y toriadau diweddar. Mae'n glir bod y toriadau yn mynd i, neu eisoes yn, cael effaith andwyol ym maes addysg, yn y gwasanaethau mae nhw'n darparu i bobl Cymru, yn y buddion iechyd meddwl maen nhw'n darparu i'r cyhoedd. Mae'r casgliadau maen nhw'n lletyo hefyd yn dweud gymaint am hanes Cymru a'i pherthynas â'r byd yn ehangach, y da a'r drwg, gyda llawer o wersi y gellid dysgu. Ar adeg pan mae gwledydd eraill fel yr Alban a Gweriniaeth Iwerddon yn cynyddu eu gwariant ar y sector diwylliant, mae angen i wledyddion Cymru bwysu ar Lywodraeth Cymru i roi cyllid digonol i'n sefydliadau treftadaeth genedlaethol.

Rwy'n erfyn arnoch i anfon neges gryf a chlir at Lywodraeth Cymru bod angen dadl am hyn, ac hynny ar frys

Diolch yn fawr iawn

Susan Jones-Davies